

УДК 001.891:[39+008]:378:37.011.3-051:784](045)

Симонян В. В.
аспірант І-го курсу,
спеціальність 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»,
Мукачівський державний університет

АНАЛІЗ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНОГО ТА ПРАКТИЧНОГО ДОСВІДУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ВИКЛАДАЧА ВОКАЛУ В КОНТЕКСТІ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

На сучасному етапі розвитку суспільства, в умовах реформування та вдосконалення системи вищої педагогічної освіти в Україні виникає необхідність активного пошуку нових резервів якісної підготовки фахівців, здатних до розвиненого професійного вдосконалення відповідно до вимог конкретної фахової спрямованості. Музично-педагогічна освіта при цьому не стає виключенням.

Мистецтво має свої особливі технічні засоби, без застосування яких неможливим є довершене виконання навіть за умов найкращих природних здібностей виконавця. Для того, щоб стати професіоналом у тій чи іншій мистецькій галузі, необхідно пройти тривалу й нелегку школу знань, осягаючи та засвоюючи необхідні технічно-виконавські навички. З накопиченням відповідних якостей зростає майстерність і стає доступною творчість. Тому однією з основних проблем сучасної мистецької освіти є виховання всебічно розвиненого співака-музиканта та професійно грамотного викладача вокалу.

Ключові слова: фах, творчість, уміння, вокальне навчання.

At the present stage of development of society, in terms of reforming and improving the system of higher pedagogical education in Ukraine there is a need to actively seek new reserves of quality training capable of advanced professional development in accordance with the requirements of a particular professional orientation. Music and pedagogical education is no exception.

Art has its own special technical means, without the use of which it is impossible to perform perfectly even under the best natural abilities of the performer. In order to become a professional in a particular field of art, it is necessary to go through a long and difficult school of knowledge, understanding and mastering the necessary technical and performing skills. With the accumulation of appropriate qualities, skill grows and creativity becomes available. Therefore, one of the main

problems of modern art education is the education of a well-developed singer-musician and professionally competent vocal teacher.

Key words: *specialty, creativity, skills, vocal training.*

Підготовка фахівців за певним напрямком підготовки викладача-вокаліста є не лише високопрофесійних виконавців, а й кваліфікованих педагогів, що входить до комплексу актуальних завдань музичних навчальних закладів, зокрема музичних академій, і широко обговорюється у вокально-педагогічній науці.

Проблемою підготовки вокально-педагогічної діяльності займалися багато науковців, зокрема, М. Агікяна, Н. Гребенюк, В. Левко, О. Михайличенко, Т. Сидоренко, О. Стахевич та інші. Формуються цілі збірки статей, присвячених питанням виховання професійних кадрів викладачів вокалу, зокрема: «Методика викладання вокалу: навч. – мет. посіб. для магістратури» спец. «Музична педагогіки і виховання» / Г.М. Мурзай/ Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – 178с.; «Культура – мистецтво – освіта» (К., 2005); «Естетика і практика мистецької освіти» (К., 2008) тощо.

Мета статті – проаналізувати науково-теоретичний та практичний досвід майбутнього викладача вокалу у контексті етнокультурної компетентності.

Значну роль підготовки майбутнього фахівця відіграє - освіта. В освітньому просторі людина заглиблюється в етнічну культуру свого народу, пізнає національну самобутність регіону, а через них залучається до світової загальнолюдської культури. Провідником культурного спадку етносів, націй, спільнот є педагог, який покликаний залучати майбутнє покоління до численних культурних цінностей, традицій, бути носієм власної етнонаціональної культури та натхненником формування етнокультурної обізнаності підростаючого покоління.

Ми погоджуємось з цілісною проблемою професійної компетентності спеціалістів дозволяє нам стверджувати: «Компетентність поєднує в собі загальнолюдські, професійно значущі цінності, гнучкість професійного мислення, знання, вміння, здатність до самореалізації в соціокультурному середовищі (Н. Кузьміна, О. Лебедева, Л. Лук'янова, А. Маркова, М. Розов та інші).

Досліджуючи специфіку фахової підготовки, слід зазначити, що внаслідок внутрішнього розділення праці в рамках професії виникло поняття «фах», яке тлумачиться як «вид заняття, трудової діяльності, що вимагає певної підготовки і є основним засобом до існування» [10, с. 570]. В Енциклопедії

професійної освіти під фахом (спеціальністю) розуміється «сукупність знань, навичок та умінь, набутих у результаті освіти, що забезпечують постановку та рішення певного роду професійних завдань» [3, с. 146], а також «основним елементом структури змісту професійного навчання» [4, с. 146]. Слід зазначити, що в системі вищої освіти спеціальністю прийнято називати напрямки та організаційні форми підготовки фахівців.

Відтак, якщо поняття «професія» тлумачиться як вид трудової діяльності, що потребує набуття відповідних знань та практичних навичок, то терміном «фах» можна визначати необхідну для суспільства обмежену галузь прикладання фізичних та духовних сил людини. Якщо професійна підготовка включає те загальне, що характерно для діяльності всіх учителів, то фахова відображує особливості профілю, предмету. Тому цілком логічним є розрізнення випускників вищих навчальних закладів на фахівців, які володіють методами, засобами своєї справи, і професіоналів, які володіють, крім того, цінностями, ідеалами і взагалі цілісною професійною культурою. Сучасне ж розуміння професіонала найчастіше пов'язують з ідеалом фахівця, який досягає найвищого рівня фахово-професійного розвитку [7].

У науковому просторі сучасної музичної педагогіки проблема підготовки майбутніх фахівців до їхньої професійної діяльності передусім розглядається під кутом зору системності як ідеї про структурно-організований комплекс окремих одиниць, сукупність певних взаємопов'язаних компонентів.

Основою етнокультури є творча діяльність людини, пов'язана з мистецтвом взагалі, а в нашому випадку — із вокальною підготовкою майбутніх викладачів музичного мистецтва. Адже пріоритетним завданням вокальної підготовки майбутнього фахівця є формування нового культурно-овітнього ідеалу, що спирається на етнокультурологічні засади.

Аналіз наукових досліджень показує наявність труднощів втілення накопиченого потенціалу закладів вищої освіти в практику професійної підготовки майбутніх педагогів, покликаних працювати в поліетнічному середовищі (Н. Арзамасцева, Н. Алімжанова, Г. Філіпчук та інші).

Існують окремі роботи (З. Ігушкіна, В. Присакар, С. Федорова та інші), що розглядають підготовку спеціалістів у тісному взаємозв'язку з гуманізацією середовища, де педагог не лише формується як професіонал, але й реалізує себе як активний діяч у відповідному поліетнічному соціумі.

Аналіз практики роботи факультетів мистецтв педагогічних університетів дозволяє стверджувати, що професійна підготовка студентів являє собою одну із складових всебічного розвитку особистості у вищій школі. Вона спрямована на вивчення комплексу гуманітарних та суспільних наук. Але домінантою в

підготовці майбутнього викладачі музичного мистецтва виступає фахова спрямованість, пріоритет спеціальних знань та умінь.

Доцільність проникнення ідеї системності в музично-педагогічну галузь пояснюється особливістю професійної діяльності вчителя музичного мистецтва, яка інтегрує в собі діяльність музиканта і педагога. Особливість цієї діяльності характеризується тим, що педагогічні завдання вирішуються засобами музики, а її основою постає художньо-творчий аспект, який безпосередньо втілюється в умінні інтерпретувати та виконувати музичний твір.

Підготовку майбутніх фахівців музичного мистецтва можна вважати як складну педагогічну систему, що забезпечує процес виховання педагогів широкого профілю, які мають уміння грати на різних музичних інструментах, володіти вокально-хоровою та диригентською культурою, бути готовими вести педагогічну діяльність тощо. Так, цілісність та своєрідна синкретичність майбутньої професійної діяльності вимагає засвоєння студентами достатньо широкого кола професійних знань, умінь та навичок. Диференціація фахових та педагогічних знань породжує суттєву потребу в їх системному розгляді, що може являтися засобом перспективного планування, передбачення результатів практичної діяльності, моделювання варіантів розвитку та їх наслідків тощо.

Важливе значення у специфіці фахової підготовки майбутнього викладача музичного мистецтва мають зв'язки з провідними методологічними ідеями. Аналізуючи існуючі педагогічні концепції професійної підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва у своєму змісті дозволяє нам виділити ключові методологічні ідеї – *аксіологічну* (О. Олексюк, Г. Падалка, М. Ткач, Г. Щербакова), *гуманістичну* (В. Орлов, Т. Смирнова), *культурологічну* (О. Горожанкіна, Н. Гришанович, В. Дряпіка, Л. Рапацька, О. Рудницька, Я. Сопіна, О. Щолокова) та *діяльні сну* (Е. Абдулін, Б. Асаф'єв, О. Апраксіна, Л. Арчажнікова, А. Козир, О. Отич, Г. Падалка, В. Ражніков, О. Ростовський, В. Яконюк). Педагогічні концепції підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва до їх професійної діяльності є становленням змісту і сутності сучасної фахової підготовки.

Фахова діяльність викладача вокалу є вельми складною й нестандартною, вимагаючи від фахівця-музиканта перебувати одночасно педагогом, лектором-просвітником, виконавцем, вихователем, носієм-пропагандистом музичної культури свого народу, диригентом-організатором колективного музикування учнів, викладачем сольного, ансамблевого й хорового співу, знавцем інформаційно-комунікаційних технологій, художнім керівником шкільних концертів і вистав тощо. Отже, етнокультурна діяльність входить до змісту

фахової діяльності викладача музичного мистецтва, а отже у вищих навчальних закладах здійснюється і в процесі вокальної підготовки.

Оскільки етнокультурна діяльність є одним з різновидів фахової роботи майбутнього викладача вокалу, то їй також притаманні всі риси, ознаки й властивості фахової діяльності студентів на заняттях «Постановки голосу». Зокрема, творчість є однією з найважливіших характеристик діяльності викладача вокалу загалом і етнокультурної діяльності зокрема. В якості одного з видів діяльності на заняттях «Постановки голосу» є творчість.

На думку М.Кашапова, найважливішою ознакою творчості є новизна як самого результату творчості, так і процесу щодо здобуття означеного результату. Творчість – це «...процес створення нового, який потребує виходу за існуючі межі знання. ...результатом творчої діяльності є створення нових матеріальних і духовних цінностей» [6, с.31-32].

Борис Теплов також обстоює цю рису творчої діяльності, зазначаючи, що «...творчою діяльністю називається така діяльність, в результаті якої створюються нові оригінальні продукти високої суспільної цінності» [9, с.131].

Інтерпретаційна діяльність студентів на заняттях з «Постановки голосу», як творча діяльність виконавця інтерпретатора спирається, у першу чергу, на обізнаність щодо художньо-стильових особливостей музичного зразку, а також на обізнаність щодо засобів музичної виразності. Особливості фахової діяльності викладача-вокаліста загалом і його етнокультурної діяльності зокрема піднімають значення інтерпретаційної роботи й відповідальність за сформованість відповідних умінь.

Опрацювання й виконання в процесі вокальної підготовки зразків музичного фольклору, зокрема, народної пісенності, також вимагають обізнаності у сфері музичної фольклористики відповідно до жанрової приналежності, особливостей щодо поетики, мелодики, амбітусу, ритміки тощо.

Враховуючи важливість та недостатнє вивчення фахової підготовки викладача вокалу, необхідно вирішити такі завдання: окреслити поняття педагогічних умінь, визначити та обґрунтувати основні складові мистецько-педагогічних умінь студента-вокаліста як майбутнього викладача вокалу.

Термін «уміння» пов'язують здебільшого з точними і правильними діями. Так, уміння формувати якісне співацьке звучання свідчить про розуміння процесу звукоутворення, звуковедення, правильного використання резонаторів голосового апарату, співацького дихання тощо [1].

Поступове накопичення доведених до автоматизму раніше одержаних знань і відпрацьованих умінь на кожному навчальному етапі сприяють

утворенню умінь вищого порядку, які пов'язані з більш складними діями і в які «вкладено» цілі системи знань, простіших умінь та навичок. Як приклад – уміння художнього створення (виконання) сценічного (музичного) образу, до яких належать: вокальний звук (голос), дикція, міміка, пантоміміка, динамічні й темпові показники, ритм тощо. Володіння багатьма системами умінь сприяє формуванню «об'ємних» творчих блоків умінь [1].

У сучасній науковій літературі активно обговорюється проблема готовності до педагогічної діяльності, яка «розглядається з різних позицій: вивчаються зміст і структура основних педагогічних умінь; досліджується система умінь, необхідних викладачеві під час розгортання навчально-педагогічного процесу при вирішенні освітніх та виховних завдань» [2, с. 176].

Проблемні ситуації можуть виникнути перед викладачем вокалу під час підготовки його студента до виконавської діяльності. Здебільшого такі ситуації пов'язані з методично невиправданим добором репертуару. Виникають вони і в процесі застосування різних методів роботи, і у період пошуку технічних та художніх рішень, пов'язаних зі специфікою звукоутворення (темброві знахідки, ритмічні ускладнення), осмисленням та емоційним осягненням твору, активним перетворенням вокально-слухових уявлень на вокально-рухові дії. Саме цей завершальний період у вокальній практиці є найскладнішим і пронизує «всі етапи роботи студента, а отже й педагога, – від його розумового освоєння твору аж до його виконання» [2, с. 181].

Взаємодія вокального і методичного компонентів процесу підготовки майбутніх фахівців музично-педагогічного профілю засереджена на здобуття студентами знань та практичного досвіду співацької та викладацької діяльності. Майбутній фахівець вокалу повинен свідомо оволодіти процесом голосоутворення, сформуванню вміння обирати й застосовувати потрібні методи, прийоми і способи удосконалення власного співу та користуватися ними в процесі вокального розвитку студентів.

Вчені обґрунтовують і чітко визначають зміст фахової підготовки, розглядають проблему формування професійно значущих якостей педагога-музиканта у процесі вокальної підготовки (О. Далецький, О. Краснова-Соколова, А. Менабені, Н. Орлова, Г. Стасько, Г. Стулова, Ю. Юцевич). Сутність професійної діяльності фахівців музично-педагогічного профілю передбачає проектування і використання такої методики навчання співу, яка забезпечує формування співацьких можливостей і здібностей студентів, готує до майбутньої вокальної роботи із школярами.

Вокальне навчання є однією з основних виконавських та практичних дисциплін фахового циклу у процесі підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва.

Фахова підготовка майбутнього викладача вокалу підготовка спрямована на пристосування голосового апарату студентів до професійного вокалу. Цей процес ґрунтується на формуванні стійких вокальних умінь і навичок, які формуються на основі оволодіння механізмами «постановки голосу».

Зміст формування вокальної компетентності майбутніх викладачів музичного мистецтва повинен реалізовувати такі завдання: виховання морально-естетичних відчуттів і переконань, музичних смаків і потреб особистості майбутнього вчителя; засвоєння знань, умінь та навичок вокального мистецтва; розвиток музично-творчих здібностей, які визначають успіх співацької діяльності [5].

Фахова підготовка майбутнього педагога-музиканта забезпечує знання і практичний досвід спеціальної виконавської діяльності, тренуваності і витривалості голосового апарата, формує вміння передавати ці знання студентам, володіти методикою вокального навчання. В умовах професійної освіти вокальна підготовка розглядається, як структурна складова фахової компетенції педагога-музиканта, і здійснюється в результаті системного підходу [8, с. 152]. Такий підхід забезпечує високий рівень вокальної підготовки фахівців у різних аспектах: наявність наукових знань про співацький процес як художньо-фізіологічне явище; індивідуальна вокально-виконавська майстерність; педагогічні знання, уміння і навички формування співацької культури учнів; знання вокально-педагогічного матеріалу, науково-методичної літератури; сформованість вокальної культури; розуміння змісту вокального навчання (теоретичного, виконавського та методичного); володіння обсягом методичних прийомів, які необхідні для творчого використання на заняттях з постановки голосу [11, с. 124].

Узагальнюючи дані таких науковців, як Л. Виготський, А. Лілов, А. Сохор, В. Медушевський, О. Рудницька, специфіку художнього мислення й діяльності вбачаємо у діалектично-синергійному поєднанні сенсорно-матеріальної, почуттєвої основи та її духовно-ідеалізованої, семантико-змістової сутності; емоційного й інтелектуального; підсвідомого й неусвідомленого; інтуїтивно-імпульсивного та структурно-упорядкованого початків, які втілюються у специфічній формі художнього образу.

Отже, ці різновиди вищої інтелектуальної діяльності визнаються взаємопов'язаними, вони мають доповнювати одна одну, впливаючи на

відтворення цілісного художнього образу та зумовлюючи значущість цих компонентів і в галузі музичного виконавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горват В.В. Формування етнокультурної компетентності майбутнього вчителя в процесі вокальної підготовки: магістерська робота ОС «Магістр», Мукачівський державний університет / В.В. Горват / Мукачево, 2017. – С. 108.
2. Гребенюк Н.Є. Вокально-виконавська творчість: психолого-педагогічний та мистецтвознавчий аспект: монографія / Н.Є. Гребенюк. – К.: НМАУ, 1999. – 269 с.
3. Энциклопедия профессионального образования. В 3-х т. / под ред. С. Я. Батышева. – М.: АПО, 1999. – Т. 3. – 440 с.
4. Колос М. Методичні аспекти вокальної підготовки майбутнього вчителя музики / Микола Колос // Гуманітарний вісник. – 2015. – № 36.
5. Ковальчук Г.В. Етнічна толерантність та культура міжнаціонального спілкування у педагогічному процесі / Г.В. Ковальчук / Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова: збірник наукових праць. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи / за ред. В. І. Гончарова. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – Вип. 29. – С. 97-102.
6. Гуренко О. Етнокультурна компетентність та її формування у студентів педагогічного університету: технологічний аспект: монографія / О. Гуренко. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2008. – 240 с.
7. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька: навчальний посібник / О. П. Рудницька. – К., 2002. – 270 с.
8. Уліщенко В.В. Формування етнокультурної компетентності на уроках української літератури / В.В. Уліщенко // Вісник післядипломної освіти. – 2011. – Вип. 3. – С. 161-166.
9. Словник української мови / [ред. П. Горецького]. – К.: Наукова думка, 1970. – 635 с.
10. Юцевич Ю. Є. Теорія та методика формування та розвитку співацького голосу / Ю. Є. Юцевич. – К.: ІЗМН, 1998. – 160 с.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>